

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА:

Методичні рекомендації та завдання до практичних занять і самостійної роботи для здобувачів вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» третього освітньо-наукового ступеня

МИКОЛАЇВ
2017

УДК 330.342.146

С69

Рекомендовано до друку рішенням методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 26.04.2017р., протокол №9

Укладач : І.О. Мельник

Рецензенти:

Стройко Т.В. – доктор екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського

Вишнеvsька О.М. – доктор екон. наук, професор, декан обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2017

© Мельник І.О., 2017

ЗМІСТ

Вступ	4
ЗАКОНИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ, ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ	5
СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ	7
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА	9
РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	13
СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ, ЇЇ ЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ЗВ'ЯЗОК З ЕКОНОМІЧНОЮ ПОЛІТИКОЮ	15
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ОСНОВНИХ СВІТОВИХ СТРУКТУР	18
УКРАЇНА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	21
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	25

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни є отримання слухачами системних знань з об'єктивних закономірностей, умов, процесів і специфічних особливостей соціальної політики, а також набуття навичок їх практичного використання; забезпечення науково-інформаційної основи для формування широко освічених і соціально активних професіоналів, які усвідомлюють своє місце у сучасному суспільстві і здатних аналізувати та прогнозувати вирішення проблем соціальної політики в Україні.

Основні завдання вивчення дисципліни полягають в теоретичній та практичній підготовці магістрів фаху з питань основних етапів розвитку соціальної політики як науки, її видів і сучасних напрямків; соціальної політики як цілісної саморегулюючої системи з врахуванням особливостей розвитку українського суспільства, його трансформації; опанування основних категорій та понять соціальної політики; актуалізація основних проблем соціальної політики; формування розуміння особливостей аналізу основних суспільних процесів; взаємозв'язок соціально-трудова проблем і української соціальної політики; взаємозв'язки і взаємовпливи соціальної і економічної політики, їх основ і механізмів; забезпечення реалізації соціально-економічної політики в сучасній Україні; ознайомлення з методиками, нормативними документами, що визначають і регламентують заходи щодо соціальної політики.

Виконання запропонованих у методичних рекомендаціях завдань дозволяє здійснити ознайомлення магістрів з концептуальними засадами соціальної і гуманітарної політики, особливостями управління державними установами соціальної сфери в сучасних умовах; засвоєння магістрами сучасних технологій соціального захисту та соціальної безпеки людини, функцій, основних форм та напрямків реалізації соціальної і гуманітарної політики; вивчення досвіду розвинутих країн світу щодо реалізації соціальної та гуманітарної політики, підвищення якості життя та розвитку людського, соціального капіталу; формування навичок науково обґрунтованого управління соціальним і гуманітарним розвитком суспільства; оволодіння методами соціальної роботи в сучасних умовах.

ЗАКОНИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

Тести, вправи і проблемні ситуації

I. Допишіть відсутні терміни у нижче поданих твердженнях:

1. Необхідними передумовами розвитку є....., населення,
2. Достатніми передумовами розвитку є....., розвинена система історичних дій.
3. Ресурсами розвитку є, техніка,, освіта.
4. Найбільш загальними типами розвитку є стихійно-еволюційний,
5. Джерелом розвитку виступає розв'язання.....
6. Механізм розвитку визначається системою....., наявними тут елементами і способами їх впорядкування.

II. Визначте своє ставлення до поданих нижче тверджень за трьохмірною шкалою оцінювання: згоден, не зовсім згоден, не згоден. Додайте кілька власних пропозицій. Згрупуйте твердження і спробуйте їх концептуалізувати.

1. Розвиток є соціальним процесом.
2. Розвиток – це перетворення соціальних структур.
3. Розвиток – зміна соціальних відносин.
4. Розвиток – зміна суспільних відносин.
5. Розвиток – подолання соціальної дезорганізації.
6. Розвиток – зміна механізмів соціальної стратифікації.
7. Розвиток – якісне перетворення існуючої соціальної системи.
8. Розвиток – досягнення більш задовільного стану суспільства за суб'єктивними критеріями.
9. Розвиток – досягнення структурно-функційної достатності суспільства (кількість наявних структур адекватна числу виконуваних функцій).
10. Розвиток – це технічний прогрес.
11. Розвиток є зменшенням числа правопорушень.
12. Розвиток зводиться до кращого задоволення матеріальних потреб.
13. Розвиток є зміною інституційного порядку суспільства.
14. Розвиток є корінним перетворенням існуючого суспільства.
15. Розвиток є переходом до іншої соціально-економічної формації.
16. Розвиток є збереженням існуючого суспільства через його консолідацію.

17. Розвиток означає створення прошарку власників.
18. Розвиток дорівнює мірі демократизації суспільства.
19. Розвиток означає ідеологічну переорієнтацію суспільства.
20. Розвиток є відновленням раніше існуючих порядків.

III. Оцініть, чи можливий розвиток у ситуації, яка характеризується наступними ознаками:

1. Ефективна економіка, справедлива винагорода, високий рівень споживання, демократичний політичний режим. Падає приріст населення, виснажуються природні ресурси, низька соціальна активність, споживацька орієнтація діяльності, партії і профспілки акцентують увагу лише на матеріальній винагороді.

2. Повна соціальна дезорганізація, з усіх інституцій в мобільному стані знаходиться лише армія, демократія зводиться лише до організованого тиску “знизу”, виробництво падає, соціогрупові конфлікти зростають, поширена організована злочинність, держава здатна лише на примусову стабілізацію.

3. Виробництво падає, переважна більшість населення зубожіє, партії малочисельні і не впливові, незначні групи швидко збагачуються на незаконній основі, організовані соціальні суб’єкти відсутні, деякі соціальні накопичення переміщуються за кордон, панує колективна апатія і глухе побутове роздратування, відсутній справедливий правопорядок, ефективно судочинство, і культурно-ціннісний консенсус, ресурси розвитку не виробляються, ритуальна, запозичена і наслідувальна демократія, розгублений і фракційно розпорошений панівний клас.

4. Динамічна і ефективна економіка, еквівалентна винагорода, позитивний ціннісний консенсус, індивідуалістично спрямована соціальна активність, могутні ресурси розвитку, матеріально орієнтована профспілкова активність, відсутні впливові політичні партії, поширені етнічно-расові конфлікти, розгалужена масова культура.

Теми для рефератів

1. Необхідні і достатні передумови розвитку.
2. Механізми і типи розвитку.
3. Наука і техніка як ресурси розвитку.
4. Роль культури та освіти у соціальних перетвореннях.
5. Соціальні показники здатності суспільства до розвитку взагалі, особливого типу розвитку зокрема.
6. Історичні перспективи сучасного українського суспільства.

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Тести, вправи і проблемні ситуації

I. Допишіть відсутні поняття, аби подані нижче твердження набули доведеного вигляду:

1. Цінність – це або, котрі людина визначає як суб'єктивно значимі для себе.

2. Соціальні цінності – значимі і реальної дійсності з точки зору їх відповідності чи не потребам суспільства, соціальних груп,

3. Цінності – це моральні,, естетичні імперативи, вироблені людською культурою для орієнтації людини у навколишньому світі.

4. Ціннісні орієнтації особи – це соціальні цінності, що проявляються як її поведінки.

5. Цінності розвитку – це такі орієнтації, за допомогою яких окрема людина, соціальна група або суспільство у цілому щодо власного історичного майбутнього.

6. Норми є цінностями..... правила поведінки.

7. Культурна модель – це теоретично або художньо-образно впорядкована система ціннісних орієнтацій.....

II. Визначте своє ставлення до нижче поданих тверджень за трьохмірною шкалою оцінювання: згоден, не зовсім згоден, не згоден:

1. Цінності та норми є регулятивними механізмами поведінки індивідів і груп.

2. Цінності – це річ, предмет або явище дійсності, котрі окрема людина або група визначають суб'єктивно значимими для себе, розглядають як об'єкт власних прагнень і домагань.

3. Ціннісні орієнтації розвитку є впорядкованою сукупністю оцінок, уявлень, почуттів, прагнень, передчуттів, позицій тощо, за допомогою яких індивід, група або суспільство в цілому визначаються щодо історичної перспективи.

4. Ідеологія – ціннісні орієнтації класів, у яких відображається їх матеріальний інтерес та колективні домагання.

5. Ідеологія є логічно впорядкованою системою суджень, де класовий інтерес представлений у вигляді проекту і вольового імпульсу до практичних дій.

6. Ідеологія – класовий інтерес, поданий як загальна необхідність.

7. Ідеологія – воля класу, представлена у вигляді ціннісних орієнтацій.

8. Утопія – це теоретично обґрунтований проект майбутнього.

9. Утопія – образ бажаного чи можливого майбутнього.

10. Утопія є системою тверджень, образів і символів, через які суспільство виражає свою надію на краще майбутнє.

11. Утопія є результатом критичної оцінки суспільства з точки зору бажаного або передбачуваного майбутнього.

12. Утопія – система культурно-ціннісних орієнтацій соціальних спільнот, інструмент їх самовизначення, консолідації і самоздійснення.

13. Утопія – засіб духовного самоствердження класів.

14. Ідеологія – засіб духовного пригнічення і контролю одного класу іншим.

15. Утопія – різновид колективних ілюзій суспільства кризового або перехідного періоду, уявна втеча від облудної, потворної дійсності.

16. Ідеологія та утопія є засобами мобілізації індивідів, груп та всього суспільства до соціотворчих дій.

III. Впишіть у схему типи особи за критерієм обраних ними цілей та засобів їх досягнення.

1. Цілі і засоби повністю заперечуються, на їх місце пропонуються принципово нові цілі і засоби їх досягнення –

2. Цілі повністю визнаються, пропонуються незаконні засоби їх досягнення –

3. Особа байдужа до існуючих цілей, але жорстко слідує прийнятим у даному суспільстві правилам поведінки.....

4. Особа заперечує існуючі цілі та засоби, нічого не пропонуючи натомість –

5. Особа повністю визнає існуючі цілі та засоби їх досягнення.....

6. Особа заперечує лише законність приписаних суспільством цілей –

Скажіть, будь ласка, чи можна за даною класифікацією визначити і описати особу соціального новатора (прибічника законної форми соціальних перетворень), обґрунтуйте Вашу думку.

Теми для рефератів

1. Цінності та норми у ствердженні соціального порядку.

2. Відмінність цінностей розвитку від цінностей стабільності і порядку.

3. Ціннісне самовизначення особи.

4. Змістовна та формальна типологізація особи за ціннісними критеріями.

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Контрольні запитання, коментарі, тести, проблемні ситуації

1. Яким чином соціогрупова структура перетворюється в соціальну організацію? Що є при цьому визначальним чинником?

2. Яким чином мета трансформується в “дерево цілей”, стратегію, тактику і план дій, норми і контрольні механізми, посадову ієрархію і т. ін.?

3. Назвіть основні ознаки та елементи управлінської діяльності в межах соціальної організації. Вони є сукупністю форм діяльності чи створюють певну внутрішньовпорядковану ієрархію?

4. Які соціальні групи складають основу “структурних” (об’єктивних) конфліктів у соціальній організації? Який із конфліктів вважаєте Ви найбільш могутнім, продовженим і важко розв’язуваним?

5. Критерії класифікації соціальних організацій?

6. Як визначається сутність, структура, функції, критерії ефективності діяльності соціальної організації у контексті методології історичного акціоналізму?

7. За якими критеріями можна розрізнити функціональну, революційно-насильницьку і соціально-новаторську соціальні організації? До якого типу організацій належить терористичне угруповання?

8. Як визначаються соціотворчі можливості соціальних організацій? Залежить це від сфери, спрямованості чи ефективності діяльності?

9. Визначіть тип соціальної організації:

а) “дерево цілей“ має перспективне спрямування, організація інтерпретує своє призначення як соціальний сервіс, представництво інтересів, співучасть виконавців у діяльності організації базується на ідейно-психологічній ідентифікації, ініціатива розпорядників відштовхується від розгляду організації як інструменту соціальних перетворень, інтеграція носить ідейно-психологічний характер, лідерство базується на демократичній харизмі;

б) мета організації визначається як щось зрозуміле, головним чином, як накопичення ресурсів. Особливе значення надається виконанню правил і контролю. Жорстко окреслена посадова ієрархія, співучасть виконавців відсутня або націлена на індивідуальну винагороду. Ініціатива розпорядників проявляється як авторитарний технократизм або владний формалізм. Інтеграція базується на примусовому згуртуванні або індивідуальній психологічній маніпуляції. Керівництво здійснюється через реалізацію нормативних правил, приписів, команд, розпоряджень, даних зверху планів;

в) організація розглядає себе як безпосередній вираз історичної необхідності, норми і контроль тлумачаться як прояв “логіки боротьби”, співучасть виконавців розглядається як жертва за загальну справу, ініціатива – як покликання, а опозиція – зрада та ін.

10. Які соціотворчі організації існують на теренах сучасної України? Чи достатньо їх для здійснення керованого розвитку?

Тести, вправи і проблемні ситуації

I. Додайте відсутні поняття:

1. Соціальна організація – це діюча група (соціогрупова структура).

2. Соціальна організація – це організована група.

3. При трансформації групи у соціальну організацію її ціннісні орієнтації перетворюються у, моральні норми, стають, груповий контроль в....., статус у Зменшується значення почуття групової

4. За сферами діяльності соціальні організації поділяються на

5. На відміну від групи, у соціальній організації виникає

6. Управлінська діяльність у соціальній організації складається із планування, організації виконання,....., впорядкування посадової ієрархії,влади і відповідальності,, контролю, винагороди і, накопичення ресурсів, людських відносин, контролю над внутрішнім і середовищем, а також допишіть дії, які не ввійшли у цей перелік.

7. В основі діяльності соціальної організації лежить, котра визначаєтьсявикористання ресурсівметі.

8. Розвиток соціальної організації визначається чіткістю мети, прийнятністю правилрозпорядку, відповідністю влади і відповідальності, досконалістюієрархії, рівнем планування та організації могутністю..... ресурсів, кліматом організації. Додайте ще ряд критеріїв.

II. Відберіть і згрупуйте твердження, з котрими Ви цілком згодні, не зовсім згодні, зовсім не згодні, щодо визначення соціальної організації.

1. Соціальна організація є доцільно діючою групою.

2. Формально організованою групою.

3. Адміністративним органом держави.

4. Спеціально створеною групою.

5. Адміністративно організованою групою.

6. Це група, в якій добровільна консолідація перетворилась у примусову інтеграцію.
7. Це група, в якій існує формальний розподіл влади і відповідальності.
8. Це група, в якій статус і роль виглядають як посада.
9. Це група, котра планує свою діяльність.
10. Це група з наперед фіксованою винагородою і покаранням.

III. Дайте характеристику соціотворчих можливостей соціальної організації (рівня розвитку самої організації) відповідно до:

1. Чіткості поставленої мети.
2. Характеру внутрішньої регламентації діяльності.
3. Структурно-функційної достатності (число структурних елементів організації відповідає числу реалізованих функцій).
4. Могутності накопичених людських, матеріальних і фінансових ресурсів.
5. Соціально-психологічної згуртованості групи.
6. Розвиненості почуттів приналежності.
7. Адекватності використання ресурсів поставленим цілям.
8. Замиреності розпорядників і виконавців.
9. Погодженості окремих управлінських дій.
10. Стабільності і продовженості існування соціальної організації.
11. Контролю над внутрішнім і зовнішнім середовищем.
12. Рівня сервісної спрямованості діяльності організації.
13. Рівня задоволення потреб суспільного оточення.

IV. Щодо впливу соціальної організації на зміст і спрямованість соціального розвитку.

1. Тим впливовіша і могутніша, чим більше згуртована на соціально-психологічному рівні.
2. Чим могутніші накопичені нею ресурси.
3. Чим більш значимим є вироблюваний організацією продукт.
4. Чим тісніше організація пов'язана з державою.
5. Якщо соціальна організація виступає адміністративним органом держави.
6. Чим більш соціальна організація автономна у своїх діях.
7. Чим ближче соціальна організація до представництва і захисту інтересів.

Згруповані Вами твердження спробуйте концептуалізувати.

V. Уявіть собі, що Ви здійснюєте соціологічну діагностику соціальної організації. Якими будуть Ваші дії у наступних випадках?

1. Керівництво організації скаржиться на перманентні конфлікти між розпорядниками і виконавцями.

2. Продовжене існування конфліктів серед групи розпорядників.

3. Існують симптоми втрати контролю над зовнішнім оточенням.

4. Індивідуальне матеріальне стимулювання перестало бути ефективним.

5. В організації має місце прогресуючий формалізм, ритуалізація взаємин, ріст байдужості щодо соціального призначення організації. Відсутня ініціатива, але підвищений інтерес до посадових змін, винагороди, символів багатства і влади.

VI. Яка деформація соціальної організації відбувається у наступних випадках:

1. Втрата мети, підміна змістовних цілей формальними.

2. Надмірна акцентація колективних зусиль на визначенні мети.

3. Приділяється недостатня (надмірна) увага визначенню правил внутрішнього розпорядку і контролю над їх виконанням.

4. Мета організації визначена вище (нижче), аніж це дозволяє могутність накопичених ресурсів.

5. Влади, відповідальності, інформації подано на кожен рівень управління вище (нижче) необхідного рівня.

Теми для рефератів

1. Група і соціальна організація.

2. Структура соціальної організації.

3. Види соціальних організацій за сферами діяльності.

4. Соціальні організації як суб'єкти розвитку.

5. Розвиток соціальних організацій: джерело, механізми, критерії.

РІВЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Контрольні запитання, коментарі, тести і проблемні ситуації

1. За яких умов певна річ, явище, предмет стають цінністю, орієнтиром діяльності? У якій мірі це визначається їх об'єктивними властивостями, у якій – суб'єктивним відношенням людини? Обґрунтуйте філософський і соціологічний аспекти даної проблеми.

2. За якими ознаками визначається основна цінність? Її абсолютний та відносний характер?

3. Що таке абсолютні цінності? Ступінь їх впливу на зміст цінностей розвитку?

4. Як визначити міру когерентності (внутрішньої пов'язаності, впорядкованості) системи цінностей? Який з раніше описаних видів подання цінностей (психологія, ідеологія, утопія) тяжіє до найвищої когерентності?

5. Прочитайте уважно наступні визначення ідеології:

5.1. Ідеологія – це процес, який здійснює так званий мислитель, хоч зі свідомістю, але свідомістю хибною. Справжні спонукальні сили, які приводять його самого в рух, залишаються йому невідомими, в протилежному випадку це не був би ідеологічний процес. Той, хто будує ідеологічні системи, повинен заповнювати безкінечне число прогалин власними видумками, тобто ірраціонально фантазувати (Енгельс Ф.: Вибр. тв. – т. 2. – С. 77, 318).

5.2. Теоретичні положення комуністів ні в якій мірі не ґрунтуються на ідеях і принципах, видуманих чи відкритих тим чи іншим оновлювачем світу. Вони є лише загальним виразом дійсної класової боротьби, виразом дійсного історичного процесу, що відбувається на наших очах (Маркс К.: Твори. – т. 4. – С. 438).

5.3. Соціалізм, будучи ідеологією класової боротьби пролетаріату, підкоряється загальним умовам виникнення, розвитку і ствердження ідеології, тобто він ґрунтується на всьому матеріалі людського знання, передбачає високий розвиток науки, включає і вимагає наукової роботи тощо. У класову боротьбу пролетаріату, що розвивається стихійно на основі капіталістичних відносин, соціалізм вноситься ідеологами... У суспільстві, що роздирається класовими суперечностями, не може бути ніколи позакласової чи надкласової ідеології (Ленін В.І. Твори. – т. 5, С. 356; т. 6. – С. 143).

5.4. Ідеологія як система уявлень відрізняється від науки тим, що в ній соціопрактична функція превалює над теоретичною (Альтюссер Л. За Маркса – Париж, 1965. – С. 238).

5.5. Політична ідеологія завжди змішує, більш чи менш вдало поєднуючи судження факту і судження цінностей. Вона виражає історичну перспективу і прагнення майбутнього. Тому вона не має альтернативи істинного і хибного. Це швидше безперервний діалог, аніж щось остаточно доведене і практично стверджене (Арон Р. Опіум для інтелектуалів. – Париж, 1968. – С. 324).

5.6. Ідеологія – це один із варіантів позитивної і нормативної системи вірувань. Вона не піддається випробуванню на істинність чи хибність (Шиллз Е. Поняття і функції ідеології: Міжнародний енциклопедичний словник соціальних наук. – т. 7. – С. 66).

Критично проаналізуйте запропоновані тексти та здійсніть наступні операції:

1. Виберіть визначення, яке Ви особисто вважаєте найбільш вдалим чи істинним. Обґрунтуйте свій вибір.

2. Спробуйте пов'язати подані твердження в один теоретично узгоджений текст, який міг би претендувати на роль однієї з можливих концепцій ідеології.

3. Шляхом теоретичного тлумачення даних текстів покажіть відмінність між ідеологією та утопією. Запропонуйте власне визначення ідеології та утопії.

4. Опишіть механізми залучення окремої людини до культурно-ціннісних орієнтацій. За яких умов індивід швидше засвоїть колективні настрої, ідеологічні чи утопічні імперативи?

5. Якими особливостями характеру відзначається соціальний новатор?

6. Опишіть змістовний аспект формування особи соціального новатора. Чому цей шлях пов'язаний з подоланням різних форм відчуження?

7. Чи має сучасне українське суспільство визначену систему культурно-ціннісних орієнтацій? Опишіть найбільш поширені колективні настрої перспективної орієнтації, ідеологічні системи і утопії. Кого б Ви особисто у сучасній Україні назвали соціальним новатором?

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ, ЇЇ ЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ЗВ'ЯЗОК З ЕКОНОМІЧНОЮ ПОЛІТИКОЮ

Контрольні запитання, коментарі, тести, проблемні ситуації

1. У чому полягає сутність соціального інституту? Чим принципово відрізняється соціальний інститут від соціальної організації? Який із соціальних інститутів є центральним?

2. Які основні функції реалізують соціальні інститути? Як змінюється виконання соціальних функцій залежно від характеру соціального інституту?

3. Структура і функції держави як соціального інституту? У чому полягає продуктивна (соціотворча) функція держави?

4. Класифікуйте держави за наступними ознаками: правляча група та її соціальна база, розподіл влади серед правлячої верхівки, політичний режим, співучасть у господарському житті, соціотворчі можливості.

5. Від чого залежить міра та ефективність соціотворчої діяльності держави? Як називається держава, котра виступає єдиним і монопольним суб'єктом соціального розвитку? Яка соціокласова структура такого суспільства і характер соціальних конфліктів?

6. Як можна визначити державу, яка не здатна на організацію або підтримку економічного прогресу? Демократії? Соціальної мобілізації? Задоволення потреб?

7. Як можна класифікувати державу з двома відсутніми ознаками: немає демократії та економічного прогресу? Демократії та винагороди? Демократії і соціальної мобілізації? Економічного прогресу і задоволення потреб? Додайте до перелічених ситуацій можливі комбінації.

8. Визначте характер соціальної кризи при різних політичних режимах за трьома відсутніми ознаками, тобто наявною лише однією із ознак: економічний прогрес, демократія, соціальна мобілізація, винагорода? Як Ви особисто пропонуєте діяти політичним силам у кожній із даних ситуацій?

9. Який тип держави має Україна сьогодні за наступними ознаками: характером керівної еліти та її соціальною базою, формою організації і розподілу влади, політичним режимом, соціотворчими можливостями?

10. Яку форму має соціальна криза у сучасній Україні за політичними ознаками?

Тести, вправи і проблемні ситуації

1. Впишіть відсутні вирази у наступні твердження:

1. Соціальний інститут – це сукупність, призначення якої є реалізація

2. Інституційний порядок суспільства залежить від між окремими соціальними інститутами.

3. Основними соціальними інститутами є

4. Інституційний порядок суспільства визначається обсягом, делегованої державою іншим соціальним інститутам та способом їх взаємного контролю.

5. Центральним соціальним інститутом є, бо вона є монопольнимвлади.

6. Держава є соціальний інститут, призначений для примусового порядку на певній території.

7. Соціотворчі можливості держави визначаються її співчастю у господарській діяльності, соціальних і вилученнях, відношенням до культурної моделі майбутнього, контролем над розв'язанням конфліктів, можливостями соціальної..... (Допишіть характеристики, яких тут не вистачає.).

II. Визначте своє ставлення до нижче поданих тверджень за раніше приведеною схемою:

1. Соціальний інститут – це впорядкована сукупність соціальних організацій, призначенням якої є реалізація соціальних функцій.

2. Соціальні інститути – це стійкі форми спільної діяльності людей, що виникли і склалися у процесі історичної еволюції.

3. Інституційний порядок суспільства визначається розподілом функцій між основними соціальними інститутами, характером їх взаємного контролю, способом розв'язання назрілих соціальних конфліктів.

4. Держава є інструментом законного використання влади.

5. Держава є засобом владної консолідації суспільства.

6. Держава є органом класового панування.

7. Держава – це сукупність взаємопов'язаних закладів і організацій, що здійснюють управління суспільством в інтересах певного класу.

8. Держава є органом збереження існуючого соціального порядку в інтересах усього суспільства і на визначеній ним законній основі.

9. Держава є єдино можливим суб'єктом розвитку.

10. Держава лише забезпечує необхідні передумови розвитку.

11. Держава – це орган, котрий забезпечує достатні передумови розвитку.

12. Монополізація державою всього соціального механізму розвитку є ознакою тоталітаризму.

13. Соціотворчі можливості держави визначаються успішністю господарської діяльності, співучастю у накопиченнях і вилученнях, владною підтримкою обраної суспільством культурної моделі майбутнього.

14. Соціотворчі можливості держави залежать від характеру політичного режиму.

15. Соціотворчі можливості держави залежать від її здатності до мобілізації соціальної активності.

16. Соціотворчі можливості держави пропорційні її здатності до справедливої винагороди за вклад у розвиток.

17. Соціотворчі можливості держави визначаються її здатністю до продуктивного розв'язання соціокласових конфліктів.

Додайте декілька тверджень, у яких виражається Ваша особиста думка щодо соціотворчих можливостей держави.

III. Визначте характер соціальної нестабільності (порушення рівноваги, соціальна криза, повна соціальна дезорганізація), пов'язаної із відсутністю у держави певних позитивних якостей:

1. Відсутня одна позитивна якість: лише демократія, лише економічний прогрес, лише задоволення потреб, лише соціальна мобілізація.

2. Відсутні дві позитивні ознаки: демократія та економічний прогрес, демократія і винагорода, демократія і соціальна мобільність, економічний прогрес і винагорода, економічний прогрес і соціальна мобілізація, винагорода і соціальна мобілізація.

3. Відсутні три позитивних ознаки: тобто в наявності є лише одна: тільки демократія, тільки економічний прогрес, тільки винагорода, тільки соціальна мобілізація.

Теми для рефератів

1. Інституційний порядок промислово розвинених суспільств.
2. Держава у системі інституційного порядку суспільства.
3. Соціальні функції держави.
4. Соціотворчі можливості держави.
5. Соціологічна діагностика співучасті держави у розвитку.
6. Політична ситуація та можливості історичного прогресу в сучасному українському суспільстві.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ОСНОВНИХ СВІТОВИХ СТРУКТУР

Контрольні запитання і проблемні ситуації

1. Які особливості соціальної політики у ринковій системі?
2. Які існують моделі соціальної політики в державах з ринковою економікою?
3. Які проблеми вибору моделі соціальної політики в Україні?
4. Поняття та види соціально-економічних систем.
5. Характеристика основних складових американської соціально-економічної моделі.
6. Характеристика основних складових шведської соціально-економічної моделі.
7. Характеристика основних складових німецької соціально-економічної моделі.
8. Характеристика основних складових японської соціально-економічної моделі.
9. Основні відмінні риси будь-якої соціально-економічної системи: домінуюча форма власності (приватна, державна), механізм економічної діяльності (історичні та культурні традиції, ринкові відносини, рішення державних органів влади), принципи розподілу та перерозподілу національного продукту (вільний продаж, раціонування, характер податкової системи, пільги, дотації). Дайте характеристику національній системі за цими складовими.
10. Побудування нової парадигми української соціально-економічної моделі з урахуванням поступового входження України до наднаціональних структур та світових політичних і економічних процесів відбувається на основі принципів формування сучасного цивілізованого суспільства: в політичній сфері – побудова громадянського суспільства; в економічній сфері – соціально-орієнтоване ринкове господарство; в соціальній сфері – соціальне партнерство, справедливість (звичайно, у значенні equity!) розподілу економічних благ, що має стати основою національної та соціальної злагоди. Як ще принципи можна додати?
11. Соціальна політика здійснюється на різних рівнях: мікрорівень – політика окремих суб'єктів ринкової економіки; макрорівень – здійснення загальнодержавної та регіональної політики; інтеграційний рівень – скоординована соціальна політика двох або більше країн; світовий рівень – вирішення глобальних соціальних питань. Наведіть приклади.

Тести, вправи і проблемні ситуації

I. Сталим розвитком (sustainable development) вважається:

1. Економічний розвиток, що забезпечує не великі, але майже однакові щорічні темпи приросту реального валового внутрішнього продукту.
2. Економічний розвиток, що забезпечує не великі, але майже однакові щорічні темпи приросту номінального валового внутрішнього продукту.
3. Економічний розвиток, що забезпечує задоволення сучасних потреб не за рахунок можливостей майбутніх поколінь задовольняти їхні потреби.

II. Теорія суспільного вибору являє собою:

1. Розділ економіки добробуту, що вивчає способи прийняття неринкових рішень на рівні суспільства.
2. Розділ економіки добробуту, що розробляє методи економічного аналізу політичної діяльності суспільства.
3. Розділ політології, що вивчає проблеми приватного та суспільного вибору.

III. Соціальний капітал нації включає до себе наступне:

1. Загальний рівень освіти та кваліфікації людей країни.
2. Сукупність активів соціально-культурних закладів.
3. Сукупність творчих здібностей, підприємницький талант, загальний культурний рівень нації.

IV. Соціалізація економічних відносин — це процес якісних змін у суспільстві, що характеризується наступним:

1. підвищення ролі людини у виробництві;
2. усебічне використання здібностей та знань людини;
3. поступове самовдосконаленням суспільства;
4. все вірно;
5. вірної відповіді немає.

V. В якій країні вперше з'явилося поняття «соціальна ринкова економіка»:

1. Франція;
2. Росія;
3. Німеччина;
4. Великобританія.

VI. За європейським підходом до регулювання соціальних процесів держава, перш за все, повинна забезпечувати:

1. гарантії для кожного індивіда існування не нижче межі бідності;
2. умови для економічної активності населення;
3. підвищення професійної підготовки працівників.

VII. За американським підходом до регулювання соціальних процесів держава, перш за все, повинна забезпечувати:

1. гарантії для кожного індивіда існування не нижче межі бідності;
2. умови для економічної активності населення;
3. підвищення професійної підготовки працівників.

VIII. Що займає вирішальну роль у сучасних геополітичних стратегіях розвинутих країн для нарощування відриву від інших країн світу?

- a) наукове і технологічне домінування;
- b) домінування на товарних ринках;
- c) інтелектуальний потенціал;
- d) зростання темпів інноваційного процесу.

IX. Ефективність діяльності держави характеризується:

- a) високим рівнем зайнятості;
- b) контрольованими помірними темпами інфляції;
- c) зростанням ВВП;
- d) всі відповіді вірні;
- e) a), b).

X. В залежності від сфери впливу методи державного регулювання економіки бувають:

- a) загальні, селективні;
- b) прямі, непрямі;
- c) формальні, неформальні;
- d) правові, адміністративні, економічні.

XI. Неформальні методи регулювання економіки націлені на:

- a) формування громадської думки, суспільної свідомості;
- b) забезпечення фінансової або монетарної безвідплатної допомоги суб'єктам господарювання;
- c) захист вітчизняного товаровиробника;
- d) підтримку не інфляційного економічного зростання.

XII. Державна політика доходів у країнах з ринковою економікою це:

- a) встановлення державою розміру зарплати усім категоріям зайнятих;
- b) перерозподіл доходів через систему податків і соціальних виплат з метою вирівнювання соціальних відмінностей;
- c) підтримування рівної зарплати в різних галузях національної економіки.

Теми для рефератів

1. Роль держави в соціалізації економіки.
2. Соціальна політика: сутність, об'єкти, суб'єкти, цілі та пріоритети.
3. Інструменти соціальної політики.
4. Міжнародні соціально-економічні взаємодії та міжнародні організації.
5. Основні напрямки соціальної політики в Україні.

УКРАЇНА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Контрольні запитання і проблемні ситуації

1. Чим визначається спрямованість розвитку? Чи існують універсальні чинники цього процесу?
2. У яких випадках суспільство змушене обрати стабілізацію, модернізацію або історичний прогрес? Наскільки вільний і водночас вимушений вибір тієї чи іншої спрямованості соціальних перетворень? Опишіть (перерахуйте соціальні індикатори) історичну ситуацію, вихід з якої передбачає стабілізацію або модернізацію чи історичний прогрес. Яка міра керованості соціальними перетвореннями у цих випадках? Чи залежить вона від історичної спрямованості розвитку?
3. Чи можлива ситуація, коли суспільство здійснює одночасно стабілізацію, модернізацію та історичний прогрес? Змодельуйте подібну ситуацію, використовуючи засвоєні раніше поняття: стан економіки, рівень соціальних нагромаджень, характер соціальних вилучень та їх продуктивне інвестування у ресурси розвитку, культурна модель, соціокласова структура і пов'язаний з нею центральний конфлікт, рівень ціннісної згоди в суспільстві, характер мобілізації та стратифікації тощо.

4. Яких соціотворчих дій (спрямованості соціальних перетворень) вимагає сучасна історична ситуація в Україні? Обґрунтуйте Вашу точку зору. Запропонуйте відповідну соціальну технологію – впорядковану сукупність соціальних дій цілеспрямованого характеру.

5. Маємо таку історичну ситуацію: виробництво падає, соціальні нагромадження знижуються, вилучення і продуктивне інвестування відсутнє, панівний клас внутрішньо розпорошений, малоорганізований і неконсолідований, його основні інтереси спрямовані на розкішне споживання; пригноблений клас має здатність лише до пасивного опору на побутовому рівні, політична система (сукупність політичних, професійних і громадських організацій представницького призначення) відсутня, силові структури держави ослаблені і дезорієнтовані, справедливе право та ефективне судочинство на низькому рівні, культурно-ціннісні орієнтації внутрішньо суперечливі, не користуються значною підтримкою населення, немає ціннісної злагоди і харизматичних лідерів, відбувається активне соціально-економічне розшарування, що породжує масове Невдоволення, проте яке не виливається у відкритий насильницький конфлікт. Запропонуйте вихід із такого становища, зокрема, оберіть і обґрунтуйте спрямованість соціальних перетворень.

6. Інша історичну ситуацію. Економіка відносно ефективна, соціальні нагромадження здійснюються у вигляді державних багатств, які активно втілюються у ресурси розвитку, панівний клас є водночас групою державної влади, пригноблений клас малоорганізований і не здатний до опору, силові інститути держави могутні і націлені на пригнічення асоціальної активності; група влади є в той же час носієм соціальної утопії, соціальна мобільність здійснюється за рахунок поєднання активної ідеологічної індоктринації і систематичного фізичного примусу, придушення будь-якої опозиції, соціальна стратифікація відбувається за критеріями політико-ідеологічного послуху, задоволення потреб винесено у майбутнє, за видимий історичний горизонт; політична система відсутня, демократія формальна і ритуальна. Який тип розвитку можливий у цьому випадку? Яка його найближча історична перспектива? Чи є такий розвиток контрольованим? Чи гарантоване його продовжене історичне розгортання?

7. Спробуйте відповісти на ці ж самі запитання, аналізуючи дещо іншу ситуацію: пригноблений клас організований і здатний до опору, у суспільстві наявна політична система, справедливе право і ефективне судочинство, демократія змістовна і досить вкорінена у систему історичних дій; винагорода має актуальний характер (розвинене споживання), стратифікація

здійснюється за економічними критеріями (рівень добробуту визначає соціальний статус).

8. Проаналізуйте за переліченими ознаками нинішню історичну ситуацію в Україні. Визначте її можливості щодо розвитку взагалі, певного типу розвитку, зокрема. Яка спрямованість соціальних перетворень для нинішньої ситуації в Україні є найбільш актуальною: модернізація, стабілізація чи історичний прогрес?

Тести, вправи і проблемні ситуації

I. Впишіть відсутні вирази у нижче поданих твердженнях:

1. Спрямованість розвитку визначається характером економіки, обсягом вилучень, продуктивністю інвестування, способом розв'язання класових конфліктів,
2. Стабілізація означає погодженість системи
3. Модернізація означає запозичення.....
4. Історичний прогрес – це корінне.....
5. Історична еволюція соціальних систем (щодо Західної Європи) включає у себе наступні етапи:,, промислове,суспільства.

II. Згрупуйте нижче наведені твердження у три класи за критеріями повної згоди, часткової згоди, повної незгоди. Виділені класи змістовних тверджень концептуалізуйте.

I. Стабілізації потребує:

1. Суспільство з конфліктною соціогруповою структурою.
2. Суспільство з розладнаною економікою.
3. Суспільство з відсутньою ціннісною орієнтацією або згодою.
4. Суспільство з відсутнім керівним класом.
5. Суспільство з відсутнім протестуючим класом.
6. Суспільство з відсутніми соціальними нагромадженнями.
7. Суспільство з нееквівалентною винагородою.
8. Суспільство без продуктивного інвестування.
9. Суспільство без належної соціальної мобілізації.
10. Суспільство, де класовий конфлікт переріс у громадянську війну.
11. Суспільство без справедливих механізмів стратифікації.
12. Суспільство, в якому соціальні позиції основних груп різко падають.

II. Модернізації потребує:

1. Суспільство з відсталою технологією.

2. Суспільство без сучасної системи соціалізації.
3. Суспільство без привабливої культурної моделі майбутнього.
4. Суспільство без належних накопичень і вилучень.
5. Суспільство без демократичних механізмів соціальної взаємодії.
6. Суспільство без чітко визначеної культурної ідентичності.
7. Суспільство з авторитарним політичним режимом.
8. Суспільство без належної системи історичних дій.

III. До історичного прогресу здатні:

1. Всі суспільства без винятку.
2. Лише авангардні суспільства.
3. Прогрес це – результат непланованих і неусвідомлюваних колективних дій.
4. Тільки суспільства з продуктивним розв'язанням класових конфліктів.
5. Тільки суспільства, здатні до творчого проектування майбутнього.
6. Лише суспільства з розвиненою економікою.
7. Лише суспільства з привабливою соціальною утопією.
8. Лише суспільства з належним розвитком засобів розвитку.
9. Прогрес є результатом легітимної боротьби за контроль над системою історичних дій.
10. Історичний прогрес є результатом внутрішньої роботи системи історичних дій.

Теми для рефератів

1. Стабілізація соціально дезорганізованих суспільств.
2. Модернізація та збереження культурної самобутності.
3. Історичний прогрес як зміна соціетального типу суспільства.
4. Історичні перспективи сучасного українського суспільства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Головатий М.Ф. Соціальна політика і соціальна робота: Термінол.-понятійн. слов. / М.Ф.Головатий, М.Б.Панасюк. – К.: МАУП,2005.- 560 с.
3. Європейська соціальна політика і моделі соціального партнерства: навчально-методичний посібник / Н.Г.Діденко, Ш.Я.Тодоров, О.Р.Чугріна, О.К.Міхеєва, за заг. ред. Н.Г.Діденко. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – 219 с.
4. Малімон В.І. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. – Івано-Франківськ: Місто НВ,2012. – 352 с.

Додаткова

1. Ганслі, Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки: Пер. з англ. О. Перепадя. – К.: Основи, 1996. – 237 с.
2. Гелбрайт Джон Кеннет Суспільство блага. Пора гуманності: Пер. з англ.. / Джон Кеннет Гелбрайт – К.: Видавничий дім «Скарби» , 2003. – 160 с.
3. Гошовська В. Соціальна держава: типи, сутність, зміст / В.Гошовська. // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2007. – № 3. – С.259-265.
4. Гьофе О. Справедливість і субсидіарність: Виступи в Україні / О.Гьофе. – К.: Альта прес, 2004. – 144 с.
5. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні: Навч. посібник / О.І.Валевський, В.А.Рєбкало, М.М.Лагунова та ін.: За заг. ред.. В.А.Рєбкало: Укр. акад. держ. упр. При През. Укр.. – К.,2001. – 228 с.
6. Державне регулювання розвитку соціальної інфраструктури населених пунктів України. – К.: Вид-во НАДУ, 2002. – 112 с.
7. Державне управління: Словник-довідник / Українська Академія держ. управління при Президентові України; Інститут проблем держ. управління та місцевого самоврядування / В.М. Князєв (заг.ред.), В.Д. Бакуменко (уклад.), В.Д. Бакуменко (заг.ред.). – К. : Видавництво УАДУ, 2002. – 228с. – (Наукові розробки). — Бібліогр.: с. 222-225.
8. Державне управління в соціально-гуманітарній сфері: теорія та практика: навч. посіб. / І.І.Хожило, О.Ю.Бобровська, Б.П.Колесников [та ін.]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2011. – 211 с.

9. Діденко Н.Г. Соціальний діалог і функції державного управління для досягнення взаємодії і колективної дії / Н.Г. Діденко // Менеджер. – 2008 – № 1 (43) – С. 12-18.
10. Европейская социальная хартия. 18.10.1961: Справочник: Пер. с франц. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 264 с.
11. Задоволення соціальних потреб населення як умова підвищення його довіри до влади / Е.Ф.Глухачов, Т.Б.Хомуленко, С.М.Клімова та інші.: за заг. ред.. Е.Ф.Глухачова: Нац. Акад.. держ. упр. при През. Укр., Харків. регіон. ін-т. – Х.:Магістр, 2005. – 182 с.
12. Колот А. Генезис соціальної політики під впливом глобалізації та лібералізації економічних відносин / А.Колот // Україна: аспекти праці. – 2008. – С.3-11. – (Соц. політика).
13. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж.Коулман // ОНС Общественные науки и современность. – 2001. – № 3. – С. 122-139
14. Кретцманн Джон П., Макнайт Джон Л. Розбудова громад за рахунок внутрішніх ресурсів: Шлях до відкриття й мобілізації ресурсів громадян / Д.П. Кретцманн, Д.Л.Макнайт: Пер. з англ. – К.: Четверта хвиля, 2006.-256 с.
15. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки/О.В.Макарова – К.: Ліра – К, 2004 – 328 с.
16. Національна ідея і соціальні трансформації в Україні / М.В.Попович, А.М.Єрмоленко та інші.: Відп. ред.. В.В.Попов. – К.: Укр.. Центр дух. культури, 2005.- 328 с.
17. Семигіна Т.Соціальна політика у глобальному вимірі / Т.Семигіна. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2003.- 252 с.
18. Семигіна Т. Словник із соціальної політики / Т.Семигіна. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005.- 254
19. Сіленко А., Коляденко В. Соціальна держава: тернистий шлях до визнання. Світовий досвід і перспективи України : Монографія / А.Сіленко, В.Коляденко.. – К.,2002. – 357 с.
20. Скрипник О.В. Соціальна правова держава в Україні: [Проблеми теорії і практики / Ін-т держави і права ім.. В.Корецького НАН України: Ін-т між нар. Відносин Київ. Нац. Ун-ту ім..Т.Шевченка]: [Наук. ред.. М.С.Шамшученко]. – К.,2000. – 598 с.
21. Соціальна захищеність населення України / О.Ф.Новікова, О.Г.Осауленко, І.В.Калачова та інші. – Донецьк: Київ: ІЕП НАН України, Держкомстат України,2001– 360 с.
22. Соціальне партнерство / Програма Тасіс Демократія. – К.,1999. – 300 с.

23. Соціальні трансформації: міжнародний і вітчизняний досвід / В.М. Новіков, Н.П. Сітнікова, Л.А. Мусіна, В.Семенов і В.М. Новіков (ред.). Ін-т економіки НАН України. Програма розвитку ООН в Україні – К., 2003 – 254 с.

24. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С.І.Бандур, Т.А.Заяць, В.І.Куценко та інші. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М.Данилишина. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 620 с.

25. Український соціум / Власик О.С., Крисаченко В.С., Степико М.Г. та інші. : За ред. Крисаченко В.С. : Нац. ін-т стратег. Досліджень. – К.:Знання України,2005. – 791 с.

26. Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій / М.Ф.Головатий (кер. авт.. кол.) М.П.Лукашевич, Г.А.Дмитренко та ін.. – К.: МАУП, 2004. – 368 с.

27. Хайек Ф. Право, законодавство та свобода: Нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії: В 3 т./ Ф.Хайек – К.: Сфера, 1999. – Т.1– 196 с., Т.2. – 200 с., Т.3. – 252 с.

28. Шевчук П.І. Соціальна політика: Навч. посіб. реком. Мін. освіти і науки України – 2-ге вид./ П.І.Шевчук – Львів: Світ, 2005. – 400 с.

Начальне видання

Мельник Ірина Олегівна

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Методичні рекомендації та завдання до практичних занять і самостійної роботи

Відповідальний за випуск О.І. Котикова

Технічний редактор Н.В. Семінюк

Формат 60*841/16. Ум.друк.арк. _____

Тираж _____ прим. Зам. № _____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №4490 від 20.02.2013 р.